

Péter István

Szórvány - kisebbség - etnikum - erdélyi magyarság

- Beteg a főúr - mondta a lakáj a felcsernek, aki összevonta szemöldökét, majd így szólt:

- Semmi baj. Eret vágunk rajta, attól jobban lesz. A sok zsíros étel miatt megsűrűsödött a vére.

Ám a főúr ettől még nem lett jobban, sőt, mintha egy kicsit nehezebben kapkodta volna a levegőt. A felcser egy darabig tanakodott, majd szemöldökét összevonva, torkát megköszörülve egy pohár vizet kért, és egy határozott mozdulattal nyúlt is a táskájában mindig ott lapuló tasak után:

- Egy kis hánytató is kell neki, mert úgy látszik, hogy a gyomrát is megfeküdte a sok füstölt hús.

Miután a személyzet segítségével felültették az urat, és valahogyan beleerőszakolták a pohár tartalmát, elégedetten hátradőlve a karosszékekben rágyújtott egy pipára, és várta, hogy a szer meg hozza a várva várt eredményt: a főúr megkönnyebbülését és természetesen hamari talpra állását is. Miközben rácsiholt, arra gondolt, hogy ismét jókor lett beteg az úr, mert már régóta ki szeretné cserélni az öreg kancát egy pejre, de a fekete himlő meg a kolera csak a papnak kedvezett. S miközben azt számigálta, hogy mennyi idő van még hátra az országos vásárig, felcsillanó szemekkel leste a főúr szája sarkában megjelenő habot.

- Kezdődik - mondta, majd utasította a szolgálkat, hogy fordítsák az urat a hasára, hogy megkönnyítsék a dolgát. De amikor azok fölemelték az urat, hördült egyet, majd egy nagyot sóhajtott, a szeme felakadt, az álla leesett, s azzal vége is lett.

- Doktor úr, doktor úr, az ég szerelmére, csináljon még valamit! - kiáltozott a lakáj.

- Nincs mit - mondta szűkszávuán a felcser -, nem bírta a szíve. Már régóta gyanakodtam rá. Hát, most itt van, a gyanúm beigazolódott.

Aztán méltóságteljesen összecsomagolta a táskáját és elindult a lépcsőkön felfelé az emeletre, hogy a friss özvegynek részvétet kívánjon. Az ajtó előtt megigazította a gallérját, majd kopogtatás után benyitott:

- Sajnálom asszonyom. Az úr szíve gyenge volt. Eddig rendelte ki neki a Fennvaló. Más miatt még élhetett volna boldogan, de, hja, a szívvel nem lehet kukoricázni. Természetesen, ott leszek a temetésen, s a toron is számíthat rám.

Azzal méltóságteljesen meghajolt, kezét csókolt a pityergő asszonynak, és már indult is. Sietve felugrott az udvarház előtt álló szekere, mérgesen csapott az öreg kanca farára, s amíg az komótosan elindult már tudta, hogy a lóvásárból egyelőre semmi sem lesz. Majd pipája után nyúlt, s miközben megtömte, már eszébe is jutott a vigasztaló gondolat:

- Amíg van még egy úr, addig nincs veszve semmi sem.

*

Beteg a romániai magyar társadalom is. Na, hogy ne lenne, amikor beteg a román társadalom maga is. Szervei megkoptak, idegei felmondták a szolgálatot, csupán az étvágya maradt meg, de már az sem a régi. Az egész szervezet csak nyikorog. Pedig vágta már rajta eret is, kapott hánytató port is bőséggel, az orvosok megígérték, hogy minden rendben lesz hamarosan. A szája ugyan még nem habzik, de állandóan van mellette valaki.

De mindig csak egyvalaki. Kísérletezik mindenki, hogy mivel lehetne talpra állítani, de nem igazán sikerül. Pedig már egyre többen megfordulnak körülötte, de mindenkinek más a véleménye a kezelési módszerekkel kapcsolatban.

Egyik is, másik is kipróbálja mindazt, amit jónak tart, ám ha nem születik gyors eredmény, csalódottan veszi a kalapját, és visszavonul dolgozószobája sötétjébe, hogy azon elmélkedjen, vajon miért nem használt a szer.

Néhanapján "négy-öt magyar összehajol", hogy tapasztalataikat kicseréljék egymással, de hamarosan "szét is hajolnak", mert nem tudnak megegyezni azon, hogy kinek a módszere volt jobb, még akkor is, ha nem hozta meg a várva várt eredményt. De igazi konzília, mint amilyet egy jobb vidéki klinikán is szoktak...

Beteg a romániai magyar társadalom. Betegségét egyesek szórványosodásnak nevezik, mások hagyományvesztésnek, némelyek nyelvi kopásnak, van, aki identitásvesztést emleget, van, aki identitásváltást. Olyan is van, aki atomizálódást, individualizációt emleget. Mindenki igazat mond, hiszen láthatóak a betegség jelei. Receptek is születnek, amelyek néha a megsûrûsödött vért próbálják hígítani, esetleg kiöklendeztetni mindazt, ami megfeküdt a "magyarság gyomrát".

A kiváltó okok feltárása azonban csak laboratóriumi körülmények között születik meg: hipotetikusán - lehet ez is, lehet amaz is. Csak épp a beteget nem kérdezzük meg, hogy mit evett, mi zavarja, mi fáj. Pedig a beteg virtuális személy. Valamikori közösség, esetleges csoport. Mostanra már csak személy, egyed talán, aki nem csak kollektív gondokban és jogokban gondolkodik. Lehet, hogy a múltból örökölt szó (kollektív) vulgarizálódása miatt nem is érti igazán, miről van szó, csak annyit ért, hogy ami mindenkié, az a senkié. Azt meg lehet csonkítani, lopni lehet belőle, néha ez az elnök, máskor más, de valódi tulajdonosa, gazdája, sáfára nincsen. Így a jog is, tudat is. Ha akarom az enyém, ha nem akarom, nem az enyém, attól függ, mi hasznom van belőle.

Minden egyén legfontosabb motivációja - tanítja a társadalomtudományok többsége - az, hogy minél kisebb erőbefektetés igénybevételével minél nagyobb (anyagi, szellemi stb.) haszonra tegyen szert. És ha abból, hogy én a magyarságom ápolásába fektetek be erőt, pénzt, éppenséggel nincs, vagy csak minimális a haszon, viszont annál nagyobb kár (diszkrimináció) ered, akkor nosza szórványosodjunk, veszítsük el identitásunkat, egyre kisebbségiesedjünk! Azaz, most per pillanat románosodjunk, mert most abból lehet hasznot húzni, igaz csak ritkán, és azt is keveset, hiszen maguknak a románoknak sem sikerül, de, ha nem csurran, cseppen. De legalább nem bozgoroznak, boangheneznek. S ha netán más országba menekülünk lelkiismeretünk üldözései elől, akkor "másuljunk". Csak haszonnal.

Miért akar beolvadni maga? - tehetnék fel a banálisnak tûnô kérdést egy-egy atyánkfiának. De talán érdekesebb lenne választ kapni azoktól, akik még nem is olyan régen a közösségük által magyarnak voltak "bélyegezve".

Mitől, mivel jobb most önnek, mint románoknak? - lehetne egy szociológiai felmérés kérdőívének talán (!) nevetséges nyitott kérdése. Mitől lett maga beteg, kedves? (Csak nehogy lecsukjanak amiatt, hogy én a beolvadást betegségnek tituláltam!)

A többi tanulmány szerzője bizonyára arra fordít majd nagyobb hangsúlyt, hogy a szórványosodásról, mint jelenségről írjon. Lesznek, akik megpróbálnak okokat felsorolni, amelyek a jelenség terjedését segíthetik. Mások sürgetô megoldásokat javasolnak majd. Én azok táborát szeretném gyarapítani, akik az okok keresése mellett a páciensekkel való konzultáció gondolatát szorgalmazzák a fenti séma talán komolyabb formájában. Talán egy másik alkalommal, amikor nem egy lap hasábjain keresztül váltunk egymással gondolatot és cserélünk eszmét (közben egy kis identitást). Mert attól félek, hogy ez a lap majd könyvtárak polcának fontos kelleke lesz, esetleg forrásmunka újabb elméleti kutatások részére. Más népek kutatóira gondolok, akik majd okosabbak lévén, megpróbálnak a mások hibáiból tanulni - idejében. Olyan formában, hogy végre "leereszkedik" egymás mellé a szociológus, a pszichológus, a néprajzos, a teológus, a pedagógus, az orvos, a történész (jajj, nehogy valakit kifelejtsek és megsértsek!) stb. És úgy, hogy mindenki tenni is akar, nemcsak gondolkodni és másokat megtanítani szórványt, kisebbséget menteni. Elméletileg megalapozni, majd gyakorlatban kivitelezni. Mint Kós Károly (na ne tessék máris kiáltani, hogy a transzszilvanizmus híve vagyok), Koós Ferenc, Balázs Ferenc, Venczel József, Bognóczy Géza, Hermán János.

"Az aratnivaló sok, kevés a munkás" - mondja Jézus. Sok az erdélyi magyarság gondja, és kevés ember van, aki a gondok sűrűjébe úgy vágna bele, hogy ne csak a maga hasznát keresse. Kiveszôben van talán a "hasznos idióta" embertípus, aki olyan közösségi feladatok elvégzését vállalná el, hogy abból neki nemhogy haszna, hanem idô- és energiavesztesége (netántán anyagi is) lenne? Kevéségünk máris kimeríti a statisztikai kisebbség fogalmát.

Vagy netántán már kevés erônk, erőforrásunk van, amit megmozgathassunk saját céljaink elérésére? Hát akkor már a kisebbség szociológiai alapon való meghatározása is teljesen ránk illik.

Ha figyelembe vesszük Nagy Ödön egykori meghatározását, mely szerint "a szórvány olyan kisebb-nagyobb közösség, település, mely idegen fajú népek közt vagy a magyar nyelvterület romániai szigeteinek középpontjain kívül létesült, illetve a történelem folyamán elpusztult magyar területen maradt fenn... a szórványok tagjai nem a népközösség fókuszai iránt rendeződnek el, mint valami mágneses erővonalon, hanem azokon kívül élnek, és a nemzet építő munkájában semmi részt nem vesznek", akkor már szórvány is vagyunk, nem is akármilyen, hanem olyan, mint amelyik még az Anderson által definiált etnikai közösség fogalmát sem veheti fel, mert legtöbbször nélkülözzük a szolidaritást. Na persze ez azért jellegzetes magyar szokás. Nem a szomszéd kecskéjéről szól, hanem egyenesen a szomszédról.

Az egyházi törvény I. t.c. 10 f. pontja szerint "szórványok az olyan polgári közösségek, népesebb puszták és tanyak, melyekben a hívek csekély száma miatt fiókegyház nem alakulhat". (Elnézést, régi Kánon, de az új sem beszél sem nagyvárosokról, sem kisvárosokról.)

Nos, egy dolog bizonytalan. Én mint erdélyi magyar mikor vagyok etnikum, mikor szórvány, mikor kisebbség? Mikor mi? Mert én csak úgy egyszerűen "én" (bocsánat "mi"), magyar akarok lenni. De ha nekem folyton azt súlykolják, hogy én szórvány vagyok, hogy Mátyás óta minden csatát elvesztettem, hogy csak vértanúim vannak - hőseim nincsenek -, hogy rám hét román jut, akkor, vagy elhiszem és megijedek, vagy a János bácsi domborodó mellével fogom mondani, hogy "annyi kell es".

Szeretnék egy józan, alapos és értékes értékrendszert, amelyik van annyira jó, mint a másoké. Hogy ne folyton másokkal méregessem össze magam, hogy miben vagyok kevesebb és kisebb. De akkor mihez? Ja, hogy van ilyen nekünk is?! Valaki félretehette, nem mindig találom. Talán ezért kényszerülök a másokéra. A tanítóm - tanárom - unta a "hivatását", kevesellte a fizetését, ezért a kevés pénzért kevés munka elve alapján csak keveset tanított meg nekem belőle. A papom - aki egykor a társadalom elitjének számított - frusztráltnak érezte magát, amiért az egykori (nem is olyan régi) társadalmi rendszer mellőzte és peremre sodorta őt, s engem is magával sodort, hogy ne érezze olyan egyedül magát. A jogászaim nem az én jogaimra esküdtek fel, emiatt azt nem is védelmezheték. A történésem nem mert ellentmondani, amikor azt mondták, hogy én még most is a nyereg alól nyers húst eszem. Az orvosom városra költözött, mert falun nem voltak orvoshoz méltó életkörülményei, s mert rendelés után - ha ugyan jött a busz - sietett haza, nem volt ideje, hogy elmagyarázza: az abortusz nem azért rossz dolog, mert a törvény tiltja, hanem azért, mert annyival több magyar gyermek nem születik meg, sőt még magyar anyák is belehalhatnak a nem szakszerű, esetleg sebtében elvégzett beavatkozás szövödményeibe, de legalábbis szörnyű teherként hordják lelkükben a nagy titkot: hogy anyák lehettek volna. Na, rövidebben, nem volt, akitől lemásolhattam volna azokat a magatartásformákat, amelyek (helyes) önbecsülést biztosítottak volna nekem. Mert közben a kedvenc politikusom is, amíg az én kisebbségi jogaimért, értem harcolt, gyermekeit legalább Magyarországra menekítette.

Ezért kezdtem "beadni a derekamat". Néha ugyan még jókat beszélgetek a borbélyommal, aki jobb sorsot érdemelt volna (tűzoltó lehetett volna, vagy katona...), de meggátolta a hatalom.

"ÉN" csak akkor lehetek, amikor néha egy-egy "tisza" esküvőn vagy keresztelőn összekoppanok a rokonsággal, falustársaimmal, gyermekkori pajtásaimmal, akik nem mentek "tovább iskolába", mert románul nem akartak tudni tanulni. A hajnali nótázásba még beállok velük, bevesznek, mert büszkék rám (de csak ők tudják, miért), gyűjthetek egy-egy régi népdalt, amit majd nyári szabadságon a haveri körben táború mellett szép ajakkerekítéssel énekelhetek, hogy aszongya, hogy: "Soárgarigó..." (Sütő András). De otthon a rádióval, gyermekemmel együtt én is azt mormolom, hogy: "Ia cu tine si inima, inima mea." Nagyon élvezi a román főnököm is, amikor gyakran együtt vagyunk. Barter-kereskedelem: én adom a flekkent, sört, ő a munkahelyem biztonságát: csak nem rúg ki egy havert.

De közben irigységgel gondolok egy-egy "etnikumra", olykor "kisebbségre-szórványra". Például a(z) amerikai zsidókra. Akiktől egyesek szerint a szétszórattatás fogalma ered. Tőlük vették át a görögök, de ők már egy kissé kozmetikázott tartalommal. Ugyanis kezdetben a héber szó elűzöttséget, kitaszítottságot sugallt, valamint az azzal járó zaklatottságot, félelmet. (Vö. Móz 30,3-4; Neh 11,9; Zsolt 147,2; Jer 34,17; Dán 12,1) Ám a görög fordításnál (Septuaginta) az enyhébb jelentéstartalmú fogságot, száműzést használták a megfelelő héber szavak esetében. A bibliakutatók azt feltételezik, hogy a görög zsidók már kevésbé érezték olyan kegyetlennek az egykori elhurcoltatást (az asszír és babiloni fogság - Kr. e. 721, 597, 587), így a diaszpóra olyan kifejezéssé vált, amely egyszerűen arra utalt, hogy a zsidóság valahol a világon kisebbségben él a pogányok között. A későbbi zsidóság körében tovább módosult a szó értelme, tartalmi értékelése: világtörténelmi jelentőséget tulajdonítottak neki, s szinte jótéteménynek tekintették. Mert mindenhová elkísérte őket a "választott néphez való tartozás" élménye. Megkülönböztetés volt ez a velük együtt élő népek részéről, de erősebb volt bennük a "választott néphez" való tartozás tudata. Jáhvéért érdemes volt vállalni a stigmát, akár a glettöt is. Ezért alakulhattak ki életképes izraelita telepek.

Saját belső törvény kötelezte is őket erre. A Jáhvétól kapott törvény a legfőbb értékrend. Annál nem lehetett erősebb a más nép hatalmának törvénye, értéke. Ezt az értékrendet átadta-átadja nemzedékről nemzedékre. A gyermeknek kívülről kell fújni, mint a vízfolyás.

Petőfi, Ady verseinek kívülről való számonkérése ma már tanári kegyetlenkedésnek minősül. A Heidelbergi Káté (református hitvallás) konfirmációra való szó szerinti megtanítása fölösleges papi pogrom. A ceremónia (eszem-izsom, karóra) fontosabbá vált, mint a tartalom. Amúgy az egyházi esküvő, keresztelő is csupán ünnepélyesebbé teszi a családi eseményt.

Az őskeresztyének számára a szétszórattatás lehetőség volt Istentől, hogy mások számára is elvihessék az evangéliumot. De volt mit vigyenek. Vinni mentek és nem venni, kérni. Megalázták magukat azért, hogy átadhassák a szeretet parancsát, de nem azért, hogy mások tolerálják őket.

Ezer éve keresztyének-keresztények vagyunk. De ami annak idején dilemma volt Koppány és István között, az ma számunkra nem kérdés: ha lehet, akkor pogány, ha muszáj, akkor jó az ortodoxia is. Csak nehogy gondolkodni kelljen. A pap meg azért van, hogy imádkozzon helyettem-értem, 'sze azért fizetem.

A cigányság meg szabadnak született. Nem harcol, hanem megéli szabadságát. Megbélyegezhetik, lebüdösözhetik, társadalmi mobilitásának útjába állhatnak, de saját törvényeit el nem törölhetik. Amit a vajda mond, az a törvény. A többi csak fölöttük való törvénykezés. A törvényszéki ítélet nem hatálytalanítja a vajda ítéletét. Mert az az ÖVÉKÉ!

Szóval néha irigyelem őket. És közben néha félttem magam. Hogy beolvadok. De úgy teljesen, semmit sem őrizve meg kultúrám-ból. Talán csak a gulyást. Mert azt nagyon szeretem. De a mititei sem rossz, no meg a csorbadeburta.

Egy halvány reményem azért még van. Igaz, másodkézből hallott információ, hogy Kisebbségi Minisztérium, Minisztérium, Mi(ni)sztérium egy Kisebbségkutató (esetleg magyarságkutató is egyben) Hivatalt akar létrehozni. A választásokig tehát még várok. Addig nem olvadok. Utána lehet, hogy úgymint megoldódom.

- [Biczó Gábor: Megjegyzések Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia című tanulmányához](#)
- [Bodó Barna: Jövőtervezés és bűnbánat](#)
- [Péter István: Szórvány - kisebbség - etnikum - erdélyi magyarság](#)
- [Tóth Pál Péter: Szórványban... Hozzászólás Vetési László vitaindító írásához](#)
- [Gergely Ferenc: A megoldott kévék](#)
- [dr. Schneller Károly: Szórványok és szigetek sorsa Kolozs vármegyében VI.](#)
- [dr. Szathmáry Lajos: Gyakorlati hozzászólás a magyar szórványügyhöz](#)
- [Bakk Miklós - Székely István: Az RMDSZ és az önkormányzati választások](#)
- [A kisebbségek jogai - Nyilatkozat az etnokulturális és nemzeti kisebbségekre, valamint őshonos lakosságokra vonatkozó liberális demokrata elvekről](#)
- [Benjamin Neuberger: Nemzeti önrendelkezés: egy fogalom dilemmái](#)
- [Sorbán Angella: "Tanuljon románul a gyermek, hogy jobban érvényesülhessen"](#)
- [Izsák Balázs: A román tanügyi törvény a nemzetközi jog szemszögéből](#)
- [Jánki András: Mítosz és valóság](#)
- [Kiss Dénes: Civil szféra és politikum](#)
- [Mák Ferenc: Az új nemzeti politika és a Határon Túli Magyarok Hivatala \(1989-1999\)](#)
- [Süket Levente: Pro Universitate Siculorum](#)
- [Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A Kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón](#)
- [Veress Emőd: A román Alkotmánybíróság hatásköre](#)
- [Horia-Roman Patapievici: Egy identitáselmélet margójára](#)
- [A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1989](#)